

APARTHEID SONRASI GÜNEY AFRIKA CUMHURİYETİ DIŞ POLİTİKASINDA GÜNEY AFRIKA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ*

Post Apartheid in South African Republic's Foreign Policy South Africa-Turkey Relations

Mustafa Sıtkı BİLGİN**
Gökhan KARAMAN***

Öz

Bu araştırmada, apartheid rejim sonrası dönemdeki Güney Afrika dış politikası çerçevesinde Güney Afrika-Türkiye ilişkileri analiz edilmektedir. Dış politika analizi çerçevesinde ele alınan bu çalışmada, iki ülke arasındaki ilişkilerin önemi ortaya konulmaktadır. Tarihsel süreç ve doğası bakımından Güney Afrika-Türkiye ilişkileri 3 ana dönem içerisinde ele alınmıştır. Bunlar: Kolonyal dönem, Güney Afrika Birliği dönemi, Apartheid ve sonrası dönemleridir. Ayrıca makalede Güney Afrika-Türkiye ilişkilerinin 1990'lı yıllardan itibaren neden bozulduğu ve nasıl tekrar düzeldiği irdelenmiş olup; Güney Afrika Cumhuriyeti'nin iç faktörlerinden kaynaklanan olumsuz etkilerin ikili ilişkilere olan yansımaları analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Afrika, Güney Afrika, Apartheid Rejim, Güney Afrika-Türkiye İlişkileri, Dış Politika Analizi.

Abstract

In this research, apartheid within the framework of South African foreign policy in the post-regime era South Africa-Turkey relations are analyzed. This study, which is handled within the framework of foreign policy analysis, reveals the importance of the relations between the two countries. In terms of historical process and the nature of South Africa-Turkey relations were discussed in three main periods: Colonial period, South African Union period, Apartheid and later periods. Further, the article South Africa-Turkey relations deteriorated reasons have been discussed since the 1990s and again is how to improve it; the reflections of the negative effects caused by the internal factors of the Republic of South Africa on bilateral relations have been analyzed.

Keywords: Africa, South Africa, Apartheid Regime, Turkey-South Africa Relations, Foreign Policy Analysis.

---

* **Makale Geliş Tarihi:** 06.12.2020 **Yayına Kabul Tarihi:** 24.12.2020

** Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Öğretim Üyesi, e-posta: bilgin.ms@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3729-0542.

*** Doktora Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, e-posta: 6308527@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7064-9890.

GİRİŞ

27 Nisan 1994 tarihinde yapılan seçimlerle Güney Afrika, ilk demokratik sınavını başarıyla gerçekleştirmiştir. Seçim sonuçları neticesinde halkın büyük bir desteğini alan Nelson Mandela, Güney Afrika Cumhuriyeti'nin ilk siyahi devlet başkanı olmuş ve Apartheid (ırkçı) rejimi tamamen ortadan kalkmıştır. Apartheid rejiminin yıkılmasıyla dünya sahnesine geri dönen Güney Afrika, Mandela'nın yaklaşımı vesilesiyle Türkiye'yle olan ilişkilerine de önem vermeye başlamıştır. Göreve başlamasından kısa bir süre sonra Mandela, başta iş adamları olmak üzere Türk yatırımcıları, Güney Afrika'ya yatırım yapmaya davet etmiştir¹. Böylelikle geçmişte uygulanan ambargolar nedeniyle dünyadan izole olan Güney Afrika, yeni ticari ortaklıklar ve işbirlikleri ile dünyaya açılmaya çalışırken Türkiye'yle olan ilişkilerini de geliştirmeye odaklanmıştır. Bunun temel sebebi ise iki ülkenin de ikili ve çok taraflı ilişkilerde birbirlerini tamamlayıcı potansiyellere sahip olmalarıdır.

Apartheid yasalarının ve uygulamalarının ortadan kalkmasıyla beraber Güney Afrika ve Türkiye, karşılıklı olarak diplomatik misyonlarını açmaya başlamıştır. Her iki ülke de karşılıklı olarak ekonomiden, ticarete, eğitimden sağlığa, insan kaynağından teknoloji transferine kadar birçok alanda potansiyellerinin farkına varmıştır. Ancak tüm bu olumlu faktörlerin yanında bazı olumsuz gelişmeler de yaşanmıştır. Bunlar arasında Türkiye'nin Mandela'ya vermek istediği Atatürk Barış Ödülü'nün reddi, karşılıklı ilişkilerde mütekabiliyet sorunu, silah ambargoları, Kürt Meselesi ve Öcalan'ın Apartheid sonrası Güney Afrika yönetimince terörist olarak görülmemesi gibi sorunlar sayılabilir. Bu tür sorunlar, iki ülke arasındaki ilişkilerin arzu edilen seviyeye ulaşmasına ket vurmuştur.² Bunun yanı

1 Mithat Bereket, "Özgürlük Savaşçısı Interview with Nelson Mandela", 32. Gün, <https://www.ambproduction.com/>, (Erişim Tarihi: 03.03.2020).

2 Tom Wheeler, "Turkey and South Africa: The Development of Relations 1860-2005", SAIIA Report No 47, *South African Institute of International Affairs*, Johannesburg 2005, s. 1-81.

APARTHEID SONRASI GÜNEY AFRIKA CUMHURİYETİ DIŞ POLİTİKASINDA GÜNEY AFRIKA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

sıra Türkiye ile Afrika ülkeleri arasında vuku bulan birbirlerini tanımama ve bilgi eksiklikleri kaynaklı sorunlar da Güney Afrika-Türkiye ilişkilerine de yansımıştır.³

Türkiye ile Güney Afrika arasındaki ekonomik ilişkilere bakıldığında, siyasi ilişkilerin aksine ticari ilişkilerin iyi olduğundan bahsetmek mümkündür. Bununla beraber ticari dengenin Güney Afrika lehine olması, Türkiye açısından tartışma konusu bir durumdur. İki ülke arasındaki ilişkilerin tarihi derinliği ve toplumlar arasındaki potansiyel göz önüne alındığında, taraflar arasındaki münasebetlerin derinleştirilmesi ve geliştirilmesi gerektiği ifade edilebilir.

Bu çalışmada da Güney Afrika-Türkiye ilişkileri dış politika analizi çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Makalenin önemi, konuyla ilgili çok az sayıda akademik çalışmanın yapılmış olmasından ve sahadan elde edilmiş verilere dayanmasından kaynaklanmaktadır. Makalede, iki ülke ilişkilerinin tarihsel arka planına değinildikten sonra, Apartheid sonrası Güney Afrika dış politikasında liderlerin dönemsel dış politika yaklaşımları incelenmektedir. Daha sonra da Güney Afrika'nın dış politikası bağlamında dış politika analizleri ortaya konularak bu ilişkilerin neden önemli olduğu açıklanmaya çalışılmaktadır.

GÜNEY AFRIKA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNİN TARİHİ ARKA PLANI

Apartheid sonrası Güney Afrika-Türkiye ilişkilerini anlayabilmek için iki ülke arasındaki tarihi derinliği genel hatlarıyla ortaya koymak faydalı olacaktır. Bu çerçevede Güney Afrika-Türkiye ilişkilerini dört ana dönem altında sınıflandırmak mümkündür. İlk dönem, Britanya İmparatorluğu-Osmanlı İmparatorluğu ilişkileri çerçevesinde 1850'lerden 1923'e kadar uzanan

³ Mehmet Özkan-Birol Akgün, "Turkey's Opening to Africa", *The Journal of Modern African Studies*, 48(4), 2010, s. 525-546.

dönemi içine alan sömürge dönemi Güney Afrika-Osmanlı İmparatorluğu ilişkileri; ikincisi, 1923-1948 arası diplomatik ilişkilerin olmadığı dönem, üçüncüsü, 1948-1990 arası Apartheid dönemi Güney Afrika-Türkiye temasları ve son dönem ise 1991-2019 Apartheid sonrası Güney Afrika-Türkiye ilişkileri dönemidir.

Güney Afrika-Türkiye ilişkilerinde diplomatik temasların tarihi kolonyal dönemlere kadar uzanmaktadır. Kolonyal dönem; Güney Afrika-Osmanlı İmparatorluğu ilişkilerinin olduğu 1850'lerden başlayan ve Lozan Antlaşması'nın imzalanmasına kadar ilerleyen süreci kapsayan dönemi ifade etmektedir. Bu dönemdeki Güney Afrika-Türkiye ilişkileri daha çok Britanya İmparatorluğu-Osmanlı İmparatorluğu ilişkileri çerçevesinde şekillenmiştir. 19'uncu yüzyılın ilk yarısında tiftik keçisi ihracı ile başlayan ticari temaslar, bölge Müslümanlarının ihtiyaçları sebebiyle 1850'lerde ilk diplomatik temasların kurulmasıyla siyasi bir zemine taşınmıştır. Bu çerçevede Osmanlı İmparatorluğu Londra Büyükelçiliği'ne bağlı olarak Güney Afrika'ya bir konsolos vekili atamıştır.⁴ İki ülke ilişkilerinin kurumsal yapılar üzerinden kurulmaya başlanmasından sonraki süreçte, çeşitli zamanlarda görevlendirilen, fahri konsoloslar ile Cape Town, Johannesburg ve Durban şehirlerinde başta Türkler olmak üzere, Osmanlı tebaası olan Yahudiler, Ermeniler ve diğer topluluklara da hizmetler götürülmüştür. Bu dönemde Güney Afrika ise Türkiye ile olan ilişkilerini İstanbul'daki İngiliz Büyükelçiliği üzerinden yürütmüştür.

Güney Afrika'da bulunan Türklerin siyasi ve ekonomik faaliyetlerine bakıldığında, Türklerin 1862 yılında Müslümanların din ihtiyaçlarını karşılamak üzere Sultan Abdülaziz tarafından Cape Town'a gönderilen Ebubekir Efendi ve öğrencilerinin yaptığı eğitim ve öğretim çalışmaları

4 D. S. Uys, *Cinderellato Princes: The story of Mohair in South Africa 1838 to 1988*, Porth Elizabeth 1988, s. 3-6; Ahmet Uçar, *Unutulmayan Miras: Güney Afrika'da Osmanlılar*, Çamlıca Basımevi, İstanbul 2008, s. 121-122; Serhat Orakçı, *A Historical Analysis of the Emerging Links Between the Ottoman Empire and South Africa between 1861-1923*, University of Johannesburg, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Johannesburg 2007, s. 36.

APARTHEID SONRASI GÜNEY AFRIKA CUMHURİYETİ DIŞ POLİTİKASINDA GÜNEY AFRIKA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

aracılığıyla Ahmed Ataullah Efendi liderliğindeki örgütlenmeye ve siyasi faaliyetlere destek vermeye başladıkları görülmektedir.⁵ Ekonomik alanda ise 19'uncu asrın başında tiftik keçisi ve Türk tütününün ülkede ilgi görmesi Güney Afrika ekonomisine katkı sağlamıştır. Yine bu dönemde, Kimberley ve Cape Town'daki ticaret fuarlarına Osmanlı İmparatorluğu'nun Türk malları ve tüccarlarıyla katılım sağlaması dikkate değerdir. Osmanlı Sultanı'nın destekleriyle bölge Müslümanlarının dini mabetlerinin tamamlanması, din öğretmenlerinin maaşlarının ödenmesi gibi mali destekler ise bölgedeki diğer Müslümanlar arasında Türklere karşı büyük bir ilgi oluşturmuş ve Cuma hutbeleri başta olmak üzere Osmanlı Sultanı'nın yaş günlerinde çeşitli kutlamalar gerçekleştirilmiştir.⁶

Güney Afrika topluluklarını diğer Afrika topluluklarından ayıran en önemli özelliklerinden biri de ahde vefadır. Güney Afrikalılar, zor zamanlarında Osmanlı İmparatorluğu'ndan yardım istemişler ve Osmanlı İmparatorluğu da bu talepleri geri çevirmeyerek başta öğretmen olmak üzere, bölgeye maddi ve manevi desteklerde bulunmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun ve dolayısıyla Türklerin zor durumda olduğu Balkan Savaşları, Trablusgarp Savaşı ve I. Dünya Savaşı ve İstiklal Savaşı'nda Güney Afrikalılar çeşitli yardım kampanyaları düzenleyerek hem maddi hem de manevi olarak Türkleri açıkça desteklemişlerdir. Bölge Müslümanları, Osmanlı İmparatorluğu'nun Hicaz Demiryolu Projesi'ne katkı sağlamak amacıyla kendi aralarında yardım kampanyaları da düzenlemişlerdir. Trablusgarp Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu'na desteklerini gösteren kampanyalar organize etmişler ve İtalyanlara karşı savaşmak istediklerini belirtmişlerdir. Hilal'i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı'nda şehit olanların eşlerine dul ve

5 Halim Gençoglu, "Osmanlı Yahudileri'nin Güney Afrika Serüveni ve Haim Galanti Efendi", *Tezkire*, 59, 2017, s.131-153; Halim Gençoglu, "The Significance of Turkish Archives for South African Historiography", *Bulletin of the National Library of South Africa*, 73(1), 2019, s. 6-7; Halim Gençoglu, "The First Muslim Politician of South Africa Ahmet Ataullah Bey 1865-1903", *New Contree*, 69, 2014, s.103-104.

6 Uçar, a.g.e., s. 151-176.

yetimlere verilmek üzere yardım kampanyaları düzenlemişlerdir. Ayrıca Milli Mücadele döneminde de Ankara Hükümeti'ne maddi ve manevi olarak destek göndermişlerdir.⁷Güney Afrikalı Müslümanların yanı sıra Güney Afrikalı Osmanlı tebaasına mensup Yahudi ve Hıristiyanlar da Osmanlı İmparatorluğu'na destek olmak için çeşitli yürüyüşler düzenlemiş ve yardım programları organize etmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney Afrika'ya gönderdiği ilk ve son Türk Konsolosu olan Mehmet Remzi Bey'in Birinci Dünya Savaşı sırasında başta Zulu kabileleri olmak üzere yerel kabileleri, İngiliz sömürge yönetimine karşı örgütlenme çabaları canına mal olsa da Remzi Bey, Türkiye'nin Güney Afrika'da sömürgecilere karşı ortaya koyduğu dayanışmanın sembolüdür.⁸

Birinci Dünya Savaşı'nda Filistin Cephesi'nde sömürge orduları altında Türklere karşı savaşan Güney Afrika Birlikleri Kimberley'e getirdikleri Türk savaş topu ile Güney Afrikalıların savaşa katılmasını sağlamak istedilerse de bölge halkları bunu tepkiyle karşılayarak Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaşmayacaklarını belirtmişlerdir.⁹ Milli mücadele sırasında Türkiye; Fransa ve İtalya'yı topraklarından uzaklaştırmayı başarınca da İngiltere, tek başına kaldığı için Güney Afrika Birliği'nin desteğini talep etmiş; fakat bu desteği alamamıştır. Türkiye'nin sömürgeci emperyalistlere karşı kazandığı Kurtuluş Savaşı'nın neticesi olarak Lozan Antlaşması imzalanmış ve Güney Afrika, İngiltere'nin yanında garantör devletler arasında yer almıştır.¹⁰

İkinci dönem ise 1923-1948 yılları arasında diplomatik ilişkilerin olmadığı dönemdir. Gerek Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılarak yerine yeni bir Cumhuriyetin kurulması ve gerekse de Güney Afrika Birliği'nin ırk ayrımcılığına dayalı Apartheid bir yönetim süreci içine girmesiyle, iki ülke

7 Uçar, a.g.e., s. 530-537.

8 Gençoğlu, a.g.m., s. 131-153; Halim Gençoğlu, "Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı-Güney Afrika İlişkileri ve Suikaste Kurban Giden Osmanlı Konsolosu Mehmet Remzi Bey", *Yedikıta*, 97, Eylül 2016, s. 26-35.

9 Bill Nasson, "The Union of South Africa, A Greater South Africa, and Turkey in the Great War", Halil Çetin-Lokman Erdemir, der, *Savaş Tarihi Araştırmaları Uluslararası Kongresi: 100. Yılında 1. Dünya Savaşı ve Mirası, Bildiriler*, Çanakkale Valiliği Yayınları, Çanakkale 2018, s. 44-45.

10 Wheeler, a.g.r., s. 5-6

APARTHEID SONRASI GÜNEY AFRIKA CUMHURİYETİ DIŞ POLİTİKASINDA GÜNEY AFRIKA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

arasında diplomatik olarak herhangi bir ilişki kurulmamıştır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin hilafeti kaldırılması da bölge Müslümanlarının Türkiye'ye olan ilgisini azaltmıştır. Buna rağmen Ankara Hükümeti'ne bölge Müslümanlarının gönderdikleri telgrafların özellikle de Kurtuluş Savaşı esnasında moral desteği sağladığı aşikardır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulum aşamasında olmasından dolayı kendi iç sorunlarına yönelmesi ve Güney Afrika Birliği'nin de benzer süreçleri yaşaması, her iki ülkenin de daha çok içe dönük politikalar uygulamasına neden olmuştur.

Üçüncü dönem olarak 1948-1990 arası yılları kapsayan Apartheid dönemi ise resmi ilişkilerin olmadığı; ancak gayriresmi temas süreçlerinin gerçekleştiği bir dönemdir. Bu dönemde Türkiye, ırkçı Apartheid rejimiyle hiçbir diplomatik ilişki kurmamıştır. 1950 yılında Türkiye'de çok partili siyasi hayatın başlaması ve Güney Afrika'da ise bu yıllarda ırkçı Apartheid rejiminin yönetime gelmesi, iki ülke arasında ilişki kurulmasını zorlaştırmıştır. Diğer taraftan iki ülkenin birbiriyle diplomatik ilişki kurmamasına rağmen uluslararası platformlarda dolaylı olarak temaslar gerçekleştirdikleri görülmüştür. BM'nin kurucu üyeleri arasında yer alan her iki ülke de Soğuk Savaş atmosferinde Batılı ülkelerin yanında yer almış ve BM kararı çerçevesinde Kore'ye asker göndermiştir.¹¹ Buna rağmen Türkiye, birçok uluslararası platformda ırkçı Apartheid rejimini ve uygulamalarını kınamış ve protesto etmiştir. Bu dönem içerisinde Türkiye, uluslararası platformlarda genellikle Afrika'daki kurtuluş hareketlerini desteklediğini ve sömürgecilerin Afrika'yı terk etmesi gerektiğini dile getirmiştir.¹²

Türkiye-Güney Afrika ilişkileri açısından ifade edilmesi gereken önemli bir dönem aralığı ise 1985-1990 yılları arasındaki dönemdir. Bu dönemde uluslararası ambargoya rağmen Güney Afrika-Türkiye ticari ilişkilerinde

11 Cengiz Atlı, "Kore Savaşı ve Kore Savaşına İğdir'dan Katılanlar", *Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), Haziran 2014, s. 428-430.

12 *Cumhuriyet*, 07.07.1974, s. 3.

bir hareketlilik yaşanmıştır. Türkiye’de gerçekleşen 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra, 1983 yılında yapılan ilk seçimlerle iktidara gelen Turgut Özal ve kadrosu, iki ülke arasındaki ilişkilere farklı bir boyut kazandırmıştır. Liberal ekonomi politikaları ve pragmatistliğiyle bilinen Özal, Türkiye’yi dünya piyasalarına açarak serbest piyasa ekonomisine geçmiş ve ekonomi merkezli bir dış politika izlemeye başlamıştır. Bu tür bir dış politika tarzı, uluslararası ilişkilere ekonomi merkezli yaklaştığından olabildiğince siyasi konuları arka plana itmiştir. Bundan dolayı dış politikada karar verme sürecinde koordinasyon görevinde olan Dışişleri Bakanlığı, birçok olayda by-pass edilmiştir. Nitekim Afrika ile olan ilişkilerde de söz konusu bakanlık devre dışı bırakılarak, Güney Afrika ile ekonomik ilişkiler kurulmasına öncelik verilmiştir. Ekonomik ilişkiler kurulurken Dışişleri Bakanlığı’nın ırkçı yönetimle ilgili hassasiyetleri görmezlikten gelinmiş ve çıkar odaklı ilişkiler sürdüren Batılı ülkeler örnek verilmiştir. Batılı ülkeler Güney Afrika ile ticaret yaparken, Türkiye’nin diplomatik ilişkileri olmamasına rağmen mal alımı yapabileceğine dair yeni bir bakış açısı benimsenmiştir.¹³

Güney Afrika ile Türkiye arasındaki ticari süreç, aracılar vasıtasıyla Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından yürütülmüştür. Her ne kadar Dışişleri Bakanlığı’nın hassasiyetleri de dikkate alınmış olsa da bu dönemde kalkınmakta olan bir ülke olarak Türkiye, içinde bulunduğu ekonomik darboğazdan kurtulabilmek için kömür, çelik ve demir gibi hammadde ihtiyaçlarını gidermeye daha fazla önem vermiştir. Türk firmaları, uluslararası piyasalardan aracılardan yönlendirmesi üzerine Güney Afrika’dan uygun fiyatla aradıkları özelliklere sahip hammadde ve ürünleri temin etmeye başlamıştır.¹⁴ Fakat Güney Afrika, bu ticari süreci daha da detaylandırarak Mersin Limanı’nda bir serbest bölge oluşturmak suretiyle başta Avrupa olmak üzere, Kuzey Afrika ve Ortadoğu pazarlarına

¹³ *Milliyet*, 08.07.1986, s. 4.

¹⁴ *Cumhuriyet*, 26.09.1989, s. 11.

APARTHEID SONRASI GÜNEY AFRIKA CUMHURİYETİ DIŞ POLİTİKASINDA GÜNEY AFRIKA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

kendi mallarını ulaştırmak için Türkiye'yi bir "istasyon" olarak kullanmak istemiştir.¹⁵

Öte yandan pragmatist özelliği ile öne çıkan Özal, Mandela'nın devlet başkanı olmasından sonra ısrarla Mandela'yı ülkesine davet eden ilk liderler arasındadır. Ayrıca Özal'ın, 1989'da düzenlenen IDEA-89 Savunma Fuarı'na, ilişkilerinin iyi olmadığı İran'ın yanı sıra Güney Afrika'yı da davet etmesi, ekonomi merkezli dış politika anlayışını sürdürmede ısrarlı olduğunu ortaya koymuştur.¹⁶

APARTHEID REJİMİ SONRASI GÜNEY AFRIKA TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

Apartheid sonrası Güney Afrika-Türkiye ilişkilerini ise üç alt dönem altında incelemek mümkündür. İlk dönem, 1991-2002 arası "diplomatik temas ve siyasi sorunları çözme dönemi"; ikinci dönem, "2003-2016 arasındaki 'yükseliş eğilimli dalgalı ilişkiler dönemi'" ve son olarak ise 2016-2019 arasındaki "yükseliş yönelimli zirve dönemi"dir.

Apartheid sonrası Güney Afrika-Türkiye ilişkilerinin ele alınabileceği ilk dönem 1991-2002 arasındaki süreçtir. Bu dönem, Apartheid yönetiminin yumuşama sürecine girmesinden sonra, Türkiye'de Adalet ve Kalkınma Partisinin (AK Parti)'nin iktidara gelmesine kadar uzanan süreci, bir başka deyişle Türkiye'deki siyasi istikrarsızlık ve koalisyonlar dönemi sürecindeki ilişkileri kapsamaktadır.

Apartheid rejiminin 1989 yılında Afrika Ulusal Kongresi Partisi'ni (ANC) ve lideri Nelson Mandela'yı iktidara taşıyan görüşme kapısını açması, ırkçı rejimin geri dönülemez bir biçimde demokratikleşme sürecine sokmuştur. Bunun üzerine Güney Afrika ve Türkiye yönetimleri arasında ticari münasebetleri merkeze alan çeşitli görüşmeler yapılmaya

¹⁵ *Cumhuriyet*, 23.03.1988, s. 11.

¹⁶ *Cumhuriyet*, 23.03.1988, s. 11.

başlamıştır. 30 Haziran 1991 tarihinde Apartheid rejiminin resmen ortadan kaldırılacağına ilan edilmesiyle 12 Ağustos 1991 tarihinde diplomatik misyonların başkonsolosluk olarak İstanbul'da ve Johannesburg'da açılması kararlaştırılmıştır. Bu karar, iki ülke arasındaki ilk resmi diplomatik karar olma özelliğini taşımaktadır. Apartheid rejiminin ortadan kaldırılmasının neticesi olarak diplomatik ilişkilerin kurulmasının yanı sıra karşılıklı olarak üst düzey ziyaretlerin yapılmasının da önü açılmıştır. İlk üst düzey ziyaretler dışişleri üst düzey bürokratlarının yanı sıra turizm, enerji, ticaret alanındaki heyetler ile bakanlar tarafından gerçekleştirilmiştir. 1992 yılında alınan karar üzerine Konsolosluklar Büyükelçilik seviyesine çıkarılmış ve 1993 yılında da karşılıklı olarak Büyükelçilikler açılmıştır.¹⁷ Diğer taraftan Güney Afrika'nın fahri konsolosluk yönündeki çalışmaları da taraflar arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine önemli katkılar sağlamıştır. İş insanlarından oluşan fahri konsolosluklar aracılığıyla Güney Afrika, İstanbul, İzmir ve Mersin'de etkin çalışmalar yürütmekte, birçok sanayi ve ticaret üyesi Türk iş insanı ve yatırımcıyı Güney Afrika'ya çekmeye çalışmaktadır. Ayrıca fahri konsolosluklar, Güney Afrika'nın Türkiye'deki diğer çalışmalarına da katkı sağlamaktadır. Türkiye'nin ise Güney Afrika'nın Cape Town şehrinde bir fahri konsolosu bulunmasına rağmen söz konusu fahri konsolosun etkinliği istenilen boyutta değildir.

İki ülke ilişkilerine dair bu dönemde ortaya çıkan önemli sorunların başında ise "Atatürk Barış Ödülü Krizi" gelmektedir. Davos'ta Mandela'nın Atatürk ile ilgili övgü dolu sözleri üzerine Mandela, dönemin Başbakanı Süleyman Demirel tarafından Atatürk Barış Ödülü'ne layık görülmüştür. Atatürk Dil Tarih Yüksek Kurumu tarafından verilen bu ödül, Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla Mandela'ya bildirilmiştir.¹⁸ Johannesburg Başkonsolosluğu aracılığıyla süreç Mandela'ya iletilmiş ve ödülü almak üzere Mandela, 19 Mayıs 1992 tarihinde Türkiye'ye davet edilmiştir.

¹⁷ Wheeler, a.g.m., s. 3-9.

¹⁸ Wheeler, a.g.m., s. 13-14.

APARTHEID SONRASI GÜNEY AFRIKA CUMHURİYETİ DIŞ POLİTİKASINDA GÜNEY AFRIKA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

Alınan cevapta ise daha önce planlanan Güney Afrika Demokratikleştirme Toplantısı'ndan (CODESA) dolayı Mandela'nın o yıl Türkiye'ye gelemeyeceği, bir sonraki sene gelebileceği bildirilmiştir. Johannesburg Başkonsolosluğu'nun ödülün kabul edildiğine dair açık bir ifadesinin olmadığı belirtilerek tekrar iletişime geçildiğinde ise ANC Genel Merkezi yayınladığı bir basın bildirisi aracılığıyla Mandela'nın söz konusu ödülü kabul etmediğini açıklamıştır.¹⁹

1994 yılında gazeteci Mithat Bereket'in Mandela ile yaptığı özel röportajda Mandela, bu ödülün verilmesi konusunda yeterli hazırlığın yapılmadığı ve gerekli ortamın oluşturulmadığını ifade etmiştir. Artık bir Devlet Başkanı olduğunu ve hükümetin başı olarak Türkiye Hükümeti ile ilişkiler geliştirmek istediğini belirterek, Türk Hükümeti'nin ödülü tekrar teklif etmesi halinde kabul edebileceğini belirtmiştir.²⁰ Atatürk Barış Ödülü'nün tekrar teklif edilmesi hususunda Mandela yönetiminin birkaç girişimde bulunduğu bilinmesine rağmen istenilen sonuç alınamamış ve Mandela ile Demirel'in siyasetten ayrılmasıyla ödülün tekrar teklif edilmesi girişimleri de tamamen ortadan kalkmıştır.

Mevzubahis ödülün reddine dair birçok gerekçe ileri sürülmüştür. İlk olarak ANC Sözcüsü'nün, Türkiye'nin Körfez Savaşı'ndan sonra Kürtlere yönelik olumsuz tutum sergilediği iddialarını hatırlatmak gerekir. Diğer bazı kaynaklar ise Türkiye'de insan hakları ihlallerinin olduğu iddialarının gerekçe gösterildiğini dile getirmiştir. Ayrıca bir başka gerekçe olarak da bu ödülün asker kökenlilere verildiğinden dolayı reddedildiği öne sürülmüştür. Tüm bunlara ek olarak Türkiye karşıtı duygulara sahip olan Güney Kıbrıs göçmeni danışmanlarının da Mandela üzerinde olumsuz etkide bulunduğu iddia edilmiştir. Ancak net bir gerekçe belirtilmemekle beraber, resmi olarak önceden belirlenen Güney Afrika Demokratikleşme (COMESA) toplantılarının davet tarihine denk gelmesinden dolayı Güney Afrikalı

¹⁹ *Milliyet*, 14.06.1992, s. 7.

²⁰ Bereket, a.g.m.

liderin ödülü kabul etmediği belirtilmiştir. Gerçek şu ki; Mandela'nında ifade ettiği gibi, Türkiye tarafından ön hazırlık süreci iyi yönetilememiştir. Bu tür ödüllerin verilmeden önce ilgili kişi ile görüşülerek, kabul edilip edilmeyeceği gibi ön değerlendirmelerin yapılması gerekmektedir. Yaşanan sorun da sürecin sağlıklı yürütülemediğini göstermektedir.

Ayrıca terör örgütü PKK'nın Avrupa'daki yapılanmalarıyla dirsek temasında bulunan ANC içindeki bazı kişi ve grupların süreci manipüle edebileceği ihtimali öngörülemediği. Afrika Kurtuluş Hareketi'nin merkezi olan ANC'deki karar vericiler üzerinde Türkiye'nin yeteri kadar etkin olmaması ya da bir diğer ifadeyle Türkiye'nin kamuoyu diplomasisinde yaşadığı problemler ikili ilişkilerde çeşitli sorunların yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Oysa Türkiye, Körfez Savaşı'nda mağdur olan Irak Kürtlerine sınırlarını açmış ve herhangi bir ayırım yapmadan savaş boyunca misafir etmiştir. Yine bu dönemde, insan hakları ihlalleri konusunda, Batı medyasının gözüyle ve marjinal grupların görüşleri çerçevesinde Türkiye değerlendirilerek olumsuz kanaatlere ulaşılmıştır. Burada Güney Afrika'nın Türkiye'ye yönelik yaklaşımı, ANC içerisindeki bazı küçük grupların ve bireylerin önyargılarıyla şekillenmiştir. Türkiye'nin de Güney Afrika'ya yeteri kadar kendini anlatamaması, sorunun kaynaklarından biri olarak ortaya çıkmıştır. Bu durumda Türkiye'nin uluslararası platformlarda Afrika Kurtuluş Hareketlerini desteklediğini belirtmesine rağmen sahada bunu gösterememesi etkili olan faktörlerdendir. 2003 yılına kadar devam eden Türk dış politikasının klasik statükocu yapısı, bu tür saha uygulamalarından uzak kalınmasında etkili olmuştur.

Bu dönem aralığında Güney Afrika-Türkiye ilişkilerindeki bir diğer önemli sorun ise Kürt Meselesi, PKK ve terörist başı Öcalan konusu olmuştur. Güney Afrikalı karar vericilerin bu soruna yaklaşımı, insan hakları ve demokratikleşme ekseninde olmuştur. Bunun sebebi ise Afrika Özgürlük Hareketi'nin yürütülmesi sürecinde ANC temsilcilerinden bazılarının yurtdışında PKK'nın temsilcileriyle görüşmeleri ve Türkiye

APARTHEID SONRASI GÜNEY AFRIKA CUMHURİYETİ DIŞ POLİTİKASINDA GÜNEY AFRIKA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

aleyhinde yönlendirilmeleridir. Ayrıca Güney Afrika'daki yaşayan PKK sempatanlarının etkisiyle "Türklerin Kürtlere beyazların siyahlara yaptığı'nın aynısını uyguladığı gibi kara propagandalar yapılarak Kürtlerin Türkiye'de hiçbir temel hak ve özgürlüğe sahip olmadıkları, kendi dillerini konuşamadıkları ve eğitim alamadıklarından dolayı PKK'nın silahlı mücadele verdiği gibi asılsız iddialar dillendirilmiştir. Terör örgütü sempatanları, bahse konu iddialar aracılığıyla insan hakları savunucularını ve demokratikleşme yanlısı Güney Afrikalı karar vericileri etkilemeye çalışmışlar ve belli ölçülerde de başarı sağlamışlardır. Güney Afrika'da yerleşik olan etkin Türk kurum ve kuruluşların yeteri kadar siyasal faaliyet içinde olmaması, bu tür yanlış bilgilerin yayılmasına ve karar vericilerin etkilenmesine neden olmuştur. Fakat 2003 yılı sonrasında yaşanan süreçte söz konusu iddiaların asılsız olduğu, herhangi bir karşılığının bulunmadığı ve bunların büyük ölçüde önlenmesine çalışıldığı görülmektedir. Ancak Türkiye'de insan hakları ve demokrasi konusunda atılan adımların Güney Afrikalı karar vericilere yeteri kadar anlatılmadığı da yaşanan gelişmelerden anlaşılmaktadır.

Ayrıca Türk diplomatik misyonlarının da Güney Afrikalı karar vericilere yeteri kadar bilgilendirmede bulunmadığı görülmektedir. Özellikle de klasik dış politika ve diplomasi stratejilerinden çok, direk karar vericilere dokunan uygulamalarla bu tür süreçler paylaşılmalı ve ikili ilişkiler dinamik tutulmalıdır. Aksi takdirde marjinal bireyler ve gruplar, ilişkileri manipüle edebilmektedir.

Yukarıda ifade edilen iddialara gelince, Türkler hiçbir zaman Kürtlerle ırk ayrımına dayalı bir süreç yaşatmamıştır. Hiçbir Kürt yada diğer kimlik gruplarına mensup kişiler, etnik milliyetinden dolayı kamu hizmetleri yada özel hizmetlerden mahrum bırakılmamıştır. Aksine Kürtlerin yaşadığı doğu ve güneydoğu illerine daha çok kaynak ayrılmış ve bölge, kalkınma açısından öncelikli yerler arasında kabul edilmiştir. Bu kapsamda 1960'larda başlayan ve toplam 32 milyar dolar olarak maliyeti hesaplanan

Güneydoğu Anadolu Projesi'nin (GAP) toplam maliyetinin 50 milyar doları aşması hesaba katıldığında ve böylesi devasa bir proje ve harcamanın Türkiye'nin başka hiçbir yerinde yapılmadığı düşünüldüğünde Türkiye karşıtı iddiaların gerçeklikten uzak olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Kürt konusyla ilgili ortaya konan iddia ve görüşlerin yanlışlığı ve tutarsızlığı ortadadır.

Burada önemle üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise bilhassa PKK ve destekçilerinin kullandığı "Kürt azınlığı" ifadesinin Türkiye'de karşılığının olmamasıdır. Zira Kürtler azınlık değil; ülkenin asli unsurudur. Dahası AB ve diğer birçok ülkenin terör örgütü olarak tanıdığı PKK'nın terörizm ve silahlı isyan yoluyla bir devlet kurma isteği, bölgedeki halk tarafından da kabul görmemektedir. Nitekim Türkiye'de en fazla Kürt nüfusun olduğu yerlerin başında İstanbul gelmektedir. Bir diğer yanlış bilgi ise PKK'nın bir Kürt hareketi olduğu ve Kürtlerden oluştuğuyla ilgili bilgidir. PKK'nın mensupları arasında Kürt, Ermeni, Alman, İspanyol ve İngiliz gibi farklı milliyetlere mensup Türkiye karşıtı teröristler bulunmaktadır. Nitekim terör örgütü PKK'nın silah ve teçhizat temin ettiği destekçi ülkelere bakıldığında, bir devlet kuracak yapıdan çok, bir araç olarak kullanıldığı ve bölgede vekâlet savaşı veren taşeron bir örgüt konumunda olduğu görülmektedir.

3 Kasım 2002 Genel Seçimleri'nden sonra Türkiye de iktidara gelen AK Parti sayesinde demokratikleşme ve insan hakları alanında kapsamlı reformlar gerçekleştirilmiştir. Bu reformlara, bölge halkı yoğun bir ilgi göstermiş ve yapılan genel seçimlerde de oy oranlarıyla mevcut iktidara desteklerini arttırmışlardır. Bu reformlar arasında, Kürtçe televizyon kanalının kamu ve özel sektör olarak açılabilmesi, üniversitelerde Kürt dili ve edebiyatı gibi fakültelerin açılması, Kürtçe öğreniminin serbest bırakılması ve siyasi partilerin kapatılmasının engellenmesi gibi birçok reform niteliğinde adımlar atılmıştır. Ayrıca yürütülen çözüm süreciyle

APARTHEID SONRASI GÜNEY AFRIKA CUMHURİYETİ DIŞ POLİTİKASINDA GÜNEY AFRIKA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

PKK'ya silah bıraktırılmasına rağmen terör örgütünün istismarı nedeniyle çözüm süreci sona ermiştir.²¹

Atılan bu adımlar vesilesiyle bölge halkı, AK Parti Hükümeti'nin iyi niyetini ve inisiyatifini takdir etmiştir. Bunun neticesinde de Kürt nüfusun yoğun olduğu şehirlerde iktidar partisi olan AK Parti önemli oranda oylarını arttırmıştır. Kürtlerin diğer asli unsurlar gibi Türkiye Cumhuriyeti kurulduğundan beri, seçme ve seçilme haklarına sahip olduğu gibi hiçbir zaman Güney Afrika'daki Apartheid rejimi altındaki süreç gibi bir dönem yaşamadıkları da aşikardır. Nitekim Türkiye'de hiçbir etnik grup ya da birey, iki farklı kapıdan girmek veya farklı bölgelerde yaşamak zorunda kalmamıştır. İki etnik yapı, yüzyıllardır birlikte yaşamış, evlenmiş, birbirlerine karışmış, akraba olmuş, ekonomik ve siyasi ilişkiler geliştirmiştir.

Terörist başı Öcalan'ın yakalanması sürecinde, her ne kadar ANC içerisindeki bazı küçük gruplar farklı tutum sergilemişse de Güney Afrika Dışişleri Bakanlığı devlet duruşu sergileyerek Türkiye'nin taleplerini geri çevirmemiş ve Öcalan'ın Güney Afrika'ya gelemeyeceğini belirtmiştir.²² Nitekim Öcalan, Kenya'da Yunan pasaportuyla yakalanarak Türkiye'ye getirilmiştir. Öcalan'ı kaçış sürecinde misafir eden İtalya ve Yunanistan gibi ülkelere bakıldığında, bu yapının arkasındaki emperyalist motivasyonu görmek mümkündür. Şüphesiz Öcalan'ın Güney Afrika'ya kabul edilmemesi, iki ülke arasında çıkabilecek diplomatik ve siyasi krizi engellemiştir.

Apartheid sonrası Güney Afrika-Türkiye ilişkilerinin ikinci dönem aralığı olarak ise 2003-2016 arasındaki 'yükseliş yönelimli dalgalı ilişkiler dönemi' ifade edilebilir. Bahsi geçen dönem, Kasım 2002 seçimleriyle tek başına iktidar olan AK Parti'nin dış politika açılımıyla başlamaktadır. Türkiye, dış politikasında klasik çizgiden ayrılarak, tek boyutlu, Batı odaklı dış politikadan, çok boyutlu, kamu diplomasi araçlarının kullanıldığı pro-

21 Ömer Yılmaz, "German's Kurdis Hand PKK Policy: Balance and Strategy", *Insight Turkey*, 18(1), 2016, s.110.

22 Wheeler, a.g.m., s. 21-25.

aktif dış politikaya yönelmiştir. Bu yönelim çerçevesinde Batı ülkelerinin yanı sıra komşu ülkeleri ile Ortadoğu ve Afrika ülkelerine yönelik stratejiler benimsenmeye başlanmıştır. Daha önceden genel hatları belirlenen Afrika açılımı kapsamında yeni kurulan hükümetlerle beraber Afrika öncelenmiş ve 2005 yılı "Afrika Yılı" ilan edilmiştir. Bu kapsamda, ilk defa Afrika odaklı üst düzey ziyaretler Etiyopya ve güney yarım küredeki Afrika ülkesi olan Güney Afrika'ya olmuştur.²³ Bu ziyaretler kapsamında özellikle Güney Afrika ile Türkiye arasında birçok sorun ortadan kaldırılmış ve işbirliği imkânları sağlanmıştır.

2005 yılında Başbakan Erdoğan'ın Güney Afrika ziyareti öncesinde askeri teçhizat satın alımıyla ilgili kırmızı listeden Güney Afrika'yı çıkarması, olumlu bir adım olmuş ve karşılıklı olarak ekonomik ve siyasi işbirliklerinin yanı sıra askeri işbirliği imkânlarının önü açılmıştır.²⁴ Ayrıca bu ziyaret öncesi Güney Afrikalı gazeteciler tarafından Güney Afrika Dışişleri Bakan Yardımcısı'na Güney Afrika'nın Kürt Sorunu ile ilgili tutumundan vaz mı geçtiğine dair sorular sorulmuştur. Bakan Yardımcısı, iki ülke arasındaki tüm sorunları diplomatik yollarla çözdüklerini ve bu sorunun da Ortadoğu dinamikleri çerçevesinde çözülmesi gerektiğini söyleyerek Güney Afrika'nın yaklaşımını göstermiştir. Gerçekleşen ziyaretler çerçevesinde ikili ilişkilerde önemli kazanımlar elde edilmiştir. Devlet Başkan Yardımcısı olarak Zuma ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı sıfatıyla Motlante Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bu ziyaretler kapsamında önemli anlaşmalar imzalanmıştır. Ayrıca 2008 ile 2014'deki Afrika-Türkiye Zirveleri, iki ülke ilişkilerinin kesiştiği önemli noktalardan bazılarıdır.

Gerek Güney Afrika'dan Türkiye'ye gerekse de Türkiye'den Güney Afrika'ya üst düzey delegasyonların ziyaretleri, iki ülke ilişkilerinin başta ekonomik olmak üzere siyasi, askeri ve kültürel alanlarda gelişmesine

23 Mehmet Özkan, 'What Drives Turkey's Involvement in Africa?', *Review of African Political Economy*, 2010, s.533-534.

24 *Cumhuriyet*, 02.03.2005, s. 4; *Cumhuriyet*, 09.03.2005, s. 10.

APARTHEID SONRASI GÜNEY AFRIKA CUMHURİYETİ DIŞ POLİTİKASINDA GÜNEY AFRIKA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

katkı sağlamıştır. Fakat önemli anlaşmaların imzalanmasına rağmen Güney Afrika Parlamentosu'nda onay süreçlerinin uzun sürmesi birçok imkânın kaçırılmasına neden olmaktadır. Parlamentolar arasında yeteri kadar iletişim kurulmaması, iki ülke arasındaki bir diğer önemli sorunu teşkil etmektedir. Türkiye Parlamentosu'nda Güney Afrika Dostluk Grubu bulunmasına rağmen Güney Afrika Parlamentosu'nda Türkiye'ye dair bir oluşum bulunmamaktadır. Ayrıca Türk Meclis Başkanlarının ısrarla Güney Afrika Meclis Başkanlarını Türkiye'ye davet etmelerine rağmen olumlu cevap alamamaları da iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişimini yavaşlatmaktadır.

2011 yılında dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ve dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun Güney Afrika ziyaretleri de bir diğer önemli gelişmedir. Bu ziyaret kapsamında Güney Afrika Dışişleri Bakanlığı (DIRCO) "Türk Dış Politikası" konulu konferans düzenlemiş, Türkiye'nin dış politikasını ve İsrail'e karşı duruşunu Erdoğan'ın verdiği konferansla Güney Afrika kamuoyuna paylaşmıştır.²⁵ Özellikle de Filistin'e destek mesajları, Güney Afrika kamuoyu ve karar vericileri tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. 2012 yılında Cumhurbaşkanı Yardımcısı Mothlante ile Bilateral National Commission (BNC) konusunda Ankara'da mutabakata varılmış; fakat hayata geçirilememiştir. 2015 yılında bu BNC Türk parlamentosunda onaylanmıştır.²⁶ Fakat Güney Afrika tarafından herhangi bir gelişme söz konusu olmamıştır. 2005 yılından beri yapılan Güney Afrika-Türkiye Karma Ekonomik Komisyon (JEC) çalışmaları, 2012 ve 2017 yıllarında gerçekleştirilmiştir.

5 Aralık 2013 tarihinde Mandela'nın hayatını kaybetmesi üzerine, Türkiye'den Başbakan Yardımcısı Beşir Atalay, Güney Afrika'ya giderek cenaze törenine katılmıştır. Ayrıca Türk Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu da Güney Afrika'nın Ankara Büyükelçiliği'ne giderek taziye defterine

²⁵ *Cumhuriyet*, 06.10.2011, s. 12

²⁶ JEC Press Release, 2012.

Mandela'yla ilgili duygularını kaleme alarak Türkiye'nin Mandela ve Güney Afrika'ya verdiği önemi ifade etmiştir.

2014 yılında düzenlenen II. Afrika-Türkiye Zirvesi'nde mevcut Cumhurbaşkanı Ramaphosa ile Erdoğan ilk defa bir araya gelmiş ve iki ülkenin liderleri birbirlerini daha yakından tanıma fırsatı bulmuştur. Ramaphosa'nın ifadesiyle Türkiye Cumhurbaşkanı'nı ilk defa orada iletişim kurduğunu, Türkiye'nin pan-Afrikanist politikalar çerçevesinde yürünebilecek bir yol arkadaşı olabileceğini birçok konuda Erdoğan ile benzer düşüncelere sahip oldukları görüşünü ifade etmiştir. Ayrıca Ramaphosa, Türkiye'yle başta turizm alanında olmak üzere ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi gerektiğini ve özellikle de enerji alanında teknik işbirliklerinin ve teknoloji transferlerinin yapılması bir ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır.

Apartheid sonrası Güney Afrika-Türkiye ilişkilerine dair son dönem ise 2016-2019 arasındaki "yükseliş eğilimli ilişkilerde zirve dönemi" olarak sınıflandırılabilir. Bu dönem, 15 Temmuz 2016'daki darbe girişimi süreci ile başlamakta ve günümüze kadar sürmektedir. Güney Afrika Dışişleri Bakanlığı olan DIRCO, yaptığı açıklamayla 15 Temmuz Darbe Girişimi'ni reddettiğini ve şiddetle kınadığını belirtmiştir.²⁷ Ayrıca Güney Afrika'nın Ankara Büyükelçisi'ne göre, 15 Temmuz'da olanları kınayan ilk devlet başkanlarından biri DE Güney Afrika Devlet Başkanı'dır.²⁸ Nitekim 15 Temmuz Darbe Girişimi ile meydana gelen bu kırılma noktası, Türkiye'nin iç dinamiklerinde olduğu gibi dış politikasında da bir dönüşüm başlatmıştır. Özellikle de paralel bir devlet yapılanması şeklinde organize olmuş terör yapılanması olan Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) mensuplarının bu darbe girişimin arkasında olması, yüzlerce masum insanın ölmesine ve yaralanmasına sebep olmuştur. Böylece Türkiye, uluslararası arenada söz

²⁷ South Africa Republic Foreign Ministry, Media Statement, 15 July 2016.

²⁸ Ecenur Çolak, "Güney Afrika'nın Ankara Büyükelçisi: Türk Halkına Minnettarız", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/buyukelcilerin-gozunden-turkiye/guney-afrikanin-ankara-buyukelcisi-malefane-turk-halkina-minnettariz/806435>, (Erişim Tarihi: 12.12.2019).

APARTHEID SONRASI GÜNEY AFRIKA CUMHURİYETİ DIŞ POLİTİKASINDA GÜNEY AFRIKA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

konusu terör yapılanmasına ait kurumların kapatılması ya da bahse konu olan kurumların Türkiye'ye ait devlet kurumlarına devredilmesi stratejisine geçmiştir. Bu kapsamda Türk yetkililer, Güney Afrikalı karar alıcılardan da bazı taleplerde bulunmuştur.

Yeni süreçle beraber Türkiye, Güney Afrika'ya ilgisini artırarak, başta kamu diplomasisi araçları olmak üzere, hemen her alanda kapsamlı bir stratejiye geçmiştir. Klasik diplomasinin araçlarından ziyade kamu diplomasisi araçlarına yönelen Türkiye, Güney Afrika'da önce kültürel diplomasiyi uygulamalarına aracılık edecek olan Yunus Emre Enstitüsü'nü, akabinde teknik yardım kuruluşu olarak TİKA'yı ve sonrasında da eğitim diplomasisini yönetecek Türkiye Maarif Vakfını kurmuştur. Birçok özel teşebbüsün ve sivil toplum örgütünün de aktif katılımlarıyla Güney Afrika'da Türkiye algısı gözle görülür bir şekilde olumlu hava yakalamıştır. Ayrıca karşılıklı üst düzey ziyaretler, iki ülke arasındaki ilişkilerin seyrini zirve noktasına çıkarmıştır. 25-27 Temmuz 2018 tarihindeki BRICS Liderler Zirvesi'ne Türkiye'nin İİT Dönem Başkanı olarak davet edilmesiyle ikili ilişkiler zirve noktasına taşınmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın geniş bir heyet ile Güney Afrika'ya gelmesi, bu ülkeye verdiği önemi ortaya koymaktadır.

Bu ziyaret kapsamında Cumhurbaşkanı'nın Pretorya Türk Büyükelçiliği hizmet binasını açması, açılış konuşmasında "bu binanın sadece Türklere değil; tüm mazlumlara ve mağdurlara hizmet edecek bir bina olduğunu, tüm Güney Afrikalıların hizmetinde olduğunu" söylemesi, Güney Afrika'ya verdiği önemi göstermektedir. Ayrıca Erdoğan'ın Güney Afrika'nın önde gelen kanaat önderlerinin katılımlarıyla gerçekleştirilen bir toplantıda Güney Afrikalı Müslümanlarla bir araya gelmesi, FETÖ'nün teolojik olarak ne tür bir yapıda olduğunu ve uluslararası arenada ne tür bir hizmet gördüğünü açıklaması önemli bir noktadır. Yine bu dönemde Güney Afrika Cumhurbaşkanı Ramaphosa'nın 15 Temmuz 2019 tarihinde Türk kurum ve kuruluş temsilcilerini kabul etmesi anlamlıdır. 15 Temmuz Darbe

Girişimi'nin sene-i devriyesindeki bu kabul, iki ülke arasındaki ilişkilerin boyutunu göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

Apartheid sonrası Güney Afrika Türkiye ilişkilerinin diplomatik ve siyasi boyutların önemi gün geçtikçe artırmaktadır. Yeni aktörlerin diplomasi alanını çeşitlendirmesiyle ikili ilişkiler güçlenirken, bu dönemde her iki ülkenin de iktidar partileri arasında gerçekleşen görüşmeler, iki ülke arasındaki ilişkilere güçlü bir boyut katmıştır. Çok öncelerden başlatılması gereken bu süreç, 2019 yılında Güney Afrika'nın iktidar partisi ANC Genel Sekreteri başkanlığındaki heyetler ile Türkiye'nin iktidar partisi olan Ak Parti'nin Dış İlişkilerden Sorumlu Başkan Yardımcısı önderliğindeki heyetlerin bir araya gelerek birtakım görüşmelerde bulunmasıyla başlamıştır. Her iki partinin de birbirlerini daha iyi tanıma ve işbirliği imkânları için Temmuz 2019'da Türkiye'de bir anlaşma yapılmıştır. Türkiye'yi ziyaret eden ANC heyeti, başta kamu kurum ve kuruluşları olmak üzere birçok ziyaret gerçekleştirmiştir.

Apartheid sonrası Güney Afrika-Türkiye ilişkilerinde ekonomik boyutlar merkezi bir öneme sahip olmuştur. Mandela'nın Devlet Başkanı olmasından sonra Güney Afrika, birçok yabancı yatırımcı için cazip hale gelmiş ve birçok ülkeyle ekonomik temelli ilişkiler geliştirmeye başlanmıştır. Bu süreçte Güney Afrika, Türkiye'yle de benzer bir süreç başlatmış ve Güney Afrika, ilk yıllarda yaklaşık 50 milyon dolarlık Türk yatırımlarını kendisine çekmiştir. G-20 küresel ekonomik yönetim sepetinde birlikte yer alan iki ülkenin, 1994-2018 tarihleri arasındaki ticari ilişkileri karşılaştırıldığında, ticari dengenin Güney Afrika'nın lehine olduğu görülmektedir. Güney Afrika'nın ihracat yaptığı ülkeler sıralamasında Türkiye, dünya sıralamasında 29. sırada yer alırken; ithalat yaptığı ülkeler sıralamasında ise 32. sıradadır.²⁹

²⁹ Gökhan Kahraman, *South Africa-Turkey Relations in the Context of Post-Apartheid South African Foreign Policy (1994-2019)*, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2020, s. 212.

APARTHEID SONRASI GÜNEY AFRIKA CUMHURİYETİ DIŞ POLİTİKASINDA GÜNEY AFRIKA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

Türk müteşebbislerin girişimleri ve yatırımlarıyla kurulan ya da satın alınan fabrikalar, binlerce Güney Afrikalıya iş imkânları sunmaktadır. Benzer şekilde Güney Afrika'nın Türkiye'de kurduğu ve satın aldığı firmalar da Türkiye'de benzer bir katkı sağlamaktadır. Ancak karşılaşma yapıldığında, Türkiye'nin Güney Afrika'daki yatırımları önemli ölçüde fazladır. Diğer taraftan karşılıklı işbirliği üzerine kurulan DTİK, JCI ve BBCN'nin paydaş olduğu Güney Afrika-Türkiye İş Konseyi ve son zamanlarda hem Türk hem de Güney Afrikalı iş adamlarının yönetiminde olduğu MUSİAD SA gibi ekonomik iş konseyleri ve platformları iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin hızlı bir şekilde artış göstermesine neden olmaktadır.

Apartheid sonrası Güney Afrika-Türkiye ilişkilerinin askeri boyutları ise bir diğer önemli faktördür. Apartheid rejimin yumuşama belirtisi göstermesi ve rejimin geri dönülemez bir sürece girdiği dönemde Türkiye, diplomatik ilişkisi olmayan Güney Afrika'yı ve problem yaşadığı İran ve Fransa gibi ülkeleri IDEA-89 Savunma Sanayi Fuarı'na davet ederek tanıtım stantları açmasıyla askeri alanda ilişkilerin kurulmaya başladığı görülmektedir. Apartheid rejimin resmen yıkılmasından sonra ise Türkiye ile Güney Afrika arasında kurulan diplomatik ilişkilerden sonra ekonomik ilişkilerin gelişmesine paralel olarak askeri alanda savunma sanayisinde de sürdürülebilir ilişkiler kurulmaya başlanmıştır.

1994 yılından sonra Türkiye, Güney Afrika'dan askeri helikopterlerin bakımı için teknik destek ve teçhizat ihtiyacı için iki ülke tedarikçileri arasında sözleşmeler imzalanmasına rağmen bu sözleşmeler, Güney Afrika Savunma Bakanlığı tarafından iptal etmiştir.³⁰ Güney Afrika, bu yaklaşımıyla hem Türkiye'yi ABD ve İsrail pazarına bağımlı kılarken hem de savunma sanayi işbirliği imkanlarının ve savunma sanayi ürünlerinin ihracatının önünü kesmiştir. Nisan 1995 yılında TSK'nın Kuzey Irak'a düzenlediği operasyonlardan dolayı Güney Afrika, Türkiye'ye

³⁰ Wheeler, a.g.m., s. 17.

silah ambargosu koymuş ve Nisan 1996'da ise bu silah ambargosunu kaldırmıştır. 1997 yılında Güney Afrika, Türkiye'ye 21.6 milyon dolar değerinde 12 adet Roivaik helikopter bir satış için sözleşmeler imzalamış ve sonraki alım için ise 145 helikopter için 260 milyon dolarlık satım planlanmış olmasına rağmen bu satış gerçekleşmemiştir.³¹

Anlaşmaların iptal edilmesinin gerekçeleri arasında; Türkiye'nin bölgedeki hâkim konumunun yanı sıra insan hakları konusunda yabancı basında yapılan manipülasyonlar, Kıbrıs'ın bir bölümünün yasadışı yollarla ele geçirildiğine dair Rum propagandalarına ve dayandırılan asılsız iddialar gibi gerekçeler ileri sürülmüştür. Güney Afrika'nın gerek Kıbrıs Meselesi'nde ve gerekse de insan hakları konusunda Türkiye'ye yönelik yanlış algıları bir yana, bu tür helikopterleri başta Endonezya, Suudi Arabistan, Suriye, Ruanda ve Cezayir gibi insan hakları konusundaki konumları belli olan ülkelere ihraç etmesi başka bir tutarsızlık örneği olarak ortaya çıkmaktadır.

Güney Afrika'nın 1997 yılında silah satışı ve lisans verilmesi hususunda NCACC aracılığıyla standart kriterler getirmesi, Türkiye'ye belli şartlar altında askeri malzeme ticareti yapma imkânı sağlamış olmasına rağmen Türkiye, Güney Afrika'nın bu haksız ve olumsuz kararına saygılı olduğunu belirterek Güney Afrika'yı kırmızı listeye eklememiştir.³² Ancak bu yolla Güney Afrika savunma sanayisi, Türkiye'den gelecek yüklü miktardaki gelirden faydalanamamıştır. Türkiye ise savunma sanayisi alanındaki ihtiyaçlarının belli bir kısmını batılı ülkelere tedarik ederken, yerli üretime de ağırlık vermeye başlamıştır.

İki ülke arasında birçok ilişkide olduğu gibi, askeri ilişkilerde de Kasım 2002 sonrasında Türkiye'deki iktidar değişikliği bir dönüm noktası olmuştur. İki ülke arasındaki kırılma hava, Türkiye'nin ANZAC günü vesilesiyle anma etkinliklerine Güney Afrikalı yetkilileri davet etmesiyle

³¹ *Milliyet*, 11.08.1997, s. 19.

³² *Wheeler, a.g.m.*, s. 18.

APARTHEID SONRASI GÜNEY AFRIKA CUMHURİYETİ DIŞ POLİTİKASINDA GÜNEY AFRIKA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

bir yumuşama sürecine girmiştir. Sonrasında ise Türkiye'nin Güney Afrika'nın askeri ataşesini kabul edeceğini açıklaması ve akabinde 2003 yılında Türkiye'nin uluslararası savunma fuarına Güney Afrika Ankara Büyükelçisi'ni davet etmesi ilişkileri olumlu bir havaya sokmuştur. 2004 yılında ise Suriye sınırındaki kara mayınlarının temizlenme ihalesine Güney Afrikalı firmaların çağrılması ve 2005 yılında Erdoğan'ın Güney Afrika ziyareti öncesi Güney Afrika'yı kırmızı listeden çıkarması iki ülke arasındaki ilişkilerde yakınlaşmayı hızlandırmıştır.³³

Türkiye'nin yeni hükümet anlayışı ve yeni dış politika vizyonuyla atılan olumlu adımlar, Güney Afrika karar vericilerinde karşılık bulmuş ve 2006 yılında Güney Afrika'nın savunma sanayi firması olan DENEL'den bir heyet Türkiye'ye gitmiştir. Heyet, Güney Afrika olarak helikopter satışı yapabileceklerini ve Güney Afrika Hükümeti'nin tam desteğini aldıklarını Türkiye'ye iletmiştir. Rekabetten ziyade işbirliği üzerine ilişki geliştirmek isteyen Güney Afrikalılar, Türkiye'nin ATAK helikopterlerinin ihalesine katılmıştır. Bu ihale, Güney Afrika'nın katılmış olduğu en büyük savunma projelerinden biri olmasına rağmen ihaleyi kazanamamıştır. Bu ihalenin elde edilememesinden dolayı DENEL firması küresel pazarlarda ana yüklenici vasfından vazgeçmek zorunda kalmış ve Savunma Bakanlığı bütçesinden pay almak durumunda kalmıştır.³⁴ Bu durum, Güney Afrika'nın savunma sanayi alanındaki firmalarının uluslararası piyasalardan uzaklaşmasına neden olmuştur.

Apartheid sonrası Güney Afrika-Türkiye ilişkilerinin kültürel ilişkiler boyutu ise yumuşak güç ekseninde kamu diplomasisi uygulamalarıyla şekillenmektedir. Güney Afrika, çok kültürlü ve çok çeşitli sosyolojik yapısıyla öne çıkarken, Afrika'nın ilginç turistik bölgeleri de Türklerin

³³ Wheeler, *a.g.m.*, s. 20.

³⁴ Graeme Hosken, "Bid to Sell Rooivalk Copter to Turkey, South Africa", *IOL*, <https://www.iol.co.za/news/south-africa/bid-to-sell-rooivalk-copter-to-turkey-279928>, (Erişim Tarihi: 04.04.20209).

ilgisini çekmiştir. Türkiye'nin ise kültürel zenginliği ve tarihi derinliği Güney Afrikalıların merak ettiği kültürel öğelerin başında gelmektedir. Güney Afrika, kamu diplomasisinde kültürel ve tarihi değerlerini öne çıkararak küresel roller üzerine bir çalışma ortaya koymaya çalışırken; Türkiye'deki faaliyetlerini ise Güney Afrika Ankara Büyükelçiliği üzerinden yürütmüştür. Ayrıca üç büyük şehirde bulunan fahri konsolosluklar aracılığıyla da kültürel faaliyetler gerçekleştirebilmektedir. Türkiye ise Güney Afrika'da başta Yunus Emre Enstitüsü Türk Kültür Merkezi aracılığıyla kültürel ve sanatsal faaliyetlerini içeren kültürel diplomasiyi icra ederken; TİKA aracılığıyla kalkınma ve teknik yardımları, Türkiye Maarif Vakfı aracılığıyla da eğitim ve kültür diplomasisini yürütmektedir. Ayrıca Ankara, Yesilay ve Kızılay'ın çalışmaları ile insani yardım faaliyetleri, Türkiye Diyanet Vakfı'nın çalışmaları vesilesiyle inanç diplomasisi yürütmektedir. Buna ek olarak Anadolu Ajansı ile medya, THY ile ticaret diplomasisi de uygulamaktadır. Diğer taraftan Güney Afrikalı ve Türklerin kurmuş olduğu STK'lar aracılığıyla yapılan çalışmalar ile kültürel ilişkilere olumlu katkılar sağlanmaktadır.

Uluslararası platformlarda ise Güney Afrika ile Türkiye'nin birçok ortak paydası bulunmaktadır. Başta BM olmak üzere G-20'de aktif rol almaları önemlidir. Dahası tarafların Afrika Birliği, BRICS, IBSA, South-South ve Kuzey-Güney diyaloglarında işbirliği imkânları da mevcuttur. Buna ek olarak her iki ülke de küresel sorunlara yaklaşımları çerçevesinde BM Güvenlik Konseyi'nin karar verme mekanizmasında reform yapılmasını savunmaktadır. Taraflar, küresel ekonomik yönetişimin yapılmaya çalışıldığı G-20'de de benzer yaklaşımlara sahiptirler. Türkiye'nin Afrika Birliği'nde stratejik ortak olarak kıta dışı ülkeler arasında yer alması ve Güney Afrika'nın da Afrika Birliği'nde lider ülke ve 2020 Dönem Başkanı olması birçok işbirliği potansiyelini beraberinde getirmektedir.

Türkiye'nin 2018'de Güney Afrika'da düzenlenen BRICS Liderler Zirvesi'ne İslam İşbirliği Teşkilatı'nı (İİT) temsilen katılması, BRICS Plus gibi işbirliği alanlarına kapı aralamaktadır. Güney Afrika, Türkiye

APARTHEID SONRASI GÜNEY AFRIKA CUMHURİYETİ DIŞ POLİTİKASINDA GÜNEY AFRIKA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

aracılığıyla KEİB, D-8, İİT ve Türk Dünyası başta olmak üzere bölgesel ve küresel pazarlara ulaşabileceği gibi; Türkiye de Güney Afrika üzerinden SACU, SADC, IORA başta olmak üzere, IBSA, Güney-Güney diyalogu ve Kuzey-Güney diyaloglarına aktif katılım sağlama ve yeni roller üslenme potansiyellerine sahiptir.

Türkiye ve Güney Afrika, uluslararası arenada Ortadoğu ve Kuzey Afrika gibi diğer bölgelerdeki sorunlara da benzer bakış açılarıyla yaklaşmıştır. Kuzey Afrika'daki Batı Sahra Sorunu, Türkiye'nin gündeminde bulunmazken; Ortadoğu'daki Filistin-İsrail çatışmasında, her iki ülke de Filistin'in pozisyonunu desteklemekte ve iki devletli çözümden yana olduğunu belirtmektedir. Güney Afrika Mandela'nın deyimıyla, esas bağımsızlığını Filistin'in bağımsız olmasıyla elde edeceği düşüncesiyle dayanışma anlayışıyla hareket etmektedir. Türkiye ise Filistin'in sorunlarını çözme gayretinin yanı sıra İsrail'in yaptıklarını uluslararası platformlara taşıyarak dünya kamuoyunun İsrail'e karşı uluslararası baskı oluşması için politikalar ortaya koymaktadır.

Her iki ülkede son dönemde, İsrail'den büyükelçilerini çekmesine rağmen Türkiye bir adım daha ileri giderek İsrail'e uluslararası arena üzerinden yaptırım uygulanması stratejisine yönelmiştir. Güney Afrika'nın söylemden ileri giden bir fiili yaptırımı görülmemektedir. Tarafların Suriye konusuna bakışlar da benzerdir. Güney Afrika, dış müdahaleye karşı olurken; her iki ülke de Suriye'nin toprak bütünlüğünden yanadır. Nitekim Türkiye, sınır komsusu olduğundan dolayı Suriye'nin istikrarı için hareket ettiğini söylemekte ve bu ülkenin toprak bütünlüğünü savunmaktadır. Her iki ülke de Mısır'daki darbe girişimi ile iktidarın değişmesini protesto etmişse de kısa bir süre sonra Güney Afrika ile darbeci yönetim arasında ilişkiler kurulmuştur. Buna karşılık Türkiye ise 2020 yılı itibariyle hala darbe yönetimi ile üst düzey bir ilişki kurmamıştır.

SONUÇ

Kökleri 19. yüzyıla kadar uzanan Güney Afrika-Türkiye ilişkileri, t önemli birçok olaya tanıklık etmiştir. Güney Afrika-Türkiye ilişkilerinin en zayıf olduğu dönemlerde bile, bu tarihi derinlik sayesinde iki ülke arasındaki temaslar kesintiye uğramadan devam edebilmiştir. Güney Afrika'nın Kolonyal, Birlik ve Apartheid dönemlerinde pek çok sorun ortaya çıkmasına rağmen özellikle Güney Afrika'da bulunan Müslüman halklar ortak paydasıyla Türkiye'yle ilişkilerini devam ettirebilmiştir. Hükümetler nezdinde ise kolonyal dönem ve Birinci Dünya Savaşı süreçlerinde Güney Afrika-Türkiye ilişkileri Osmanlı İmparatorluğu-Britanya İmparatorluğu ilişkileri çerçevesinde şekillenirken; İkinci Dünya Savaşı ve sonrası Apartheid sürecinde Güney Afrika ırkçı yönetimiyle Türkiye arasında herhangi bir diplomatik ilişki kurulamamıştır. Bu dönem içerisinde Türkiye, başta BM olmak üzere uluslararası platformlarda ırkçı Güney Afrika rejimini eleştirmiş ve protesto ederek kınamıştır. Ayrıca Afrika'daki ulusal özgürlük hareketlerine desteğini çeşitli siyasi ortamlarda dile getirmiştir.

Apartheid sonrası Güney Afrika-Türkiye ilişkileri, Mandela'nın başta iş insanları olmak üzere, Türkleri Güney Afrika'ya davet etmesiyle önemli bir ivme kazanmasına rağmen iki ülke arasında geçmişten kalan bazı siyasal ve stratejik sorunların devam ettiği daha önce de ifade edilmişti. Hükümetler ve partiler arası iletişimsizlik ve yanlış anlamalardan kaynaklanan bu sorunların başında, Güney Afrika hükümetlerinin Türkiye'deki Kürt Sorunu'na PKK propagandaları çerçevesinde yaklaşımları bulunmaktaydı. Diğer sorunlar ise bunun yansıması olan ekonomik ve stratejik meselelerdi.

İki ülke arasında vuku bulan problemler, Kasım 2002 tarihinde Türkiye'de Erdoğan liderliğindeki AK Parti'nin iktidara gelmesi süreci ve sonrasında, iki ülke arasındaki sorunların realist bir bakış açısıyla çözülmeye çalışıldığı ve zamanla ulusal çıkarlar ortak paydasında

APARTHEID SONRASI GÜNEY AFRIKA CUMHURİYETİ DIŞ POLİTİKASINDA GÜNEY AFRIKA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

stratejik işbirliği sürecine giden bir ivmenin yakalandığı, elde edilen veriler çerçevesinde gözlemlenmiştir. Özellikle iki ülke liderlerinin BRICS Liderler Zirvesi'nde bir araya gelmeleriyle geleceğe yönelik stratejik birliktelik ortamı için bir zemin oluşturulmuştur. Her iki ülkenin de liderleri, bu zirvede birbirlerini daha iyi tanıma imkânı bulmuş ve karşılıklı potansiyellerin keşfedilmesi sağlanmıştır. Güney Afrika ve Türkiye'nin uluslararası ilişkilerdeki benzer politikaları takip etmeleri iki ülkeyi birbirine daha çok yaklaştırmıştır. Özellikle ikili ilişkilerdeki ekonomik, ticari, askeri ve kültürel ilişkilerdeki gelişmeler çok taraflı ilişkilere de yansımıştır.

Apartheid sonrası Güney Afrika-Türkiye ilişkilerinin zeminini siyasi ve diplomatik ilişkiler oluşturmaktadır. Diplomatik misyonların açılmasıyla ilişkiler resmi zemine oturmuş, 2019 yılındaki parti-parti ilişkisiyle sağlam bir zemin kazanmıştır. İki ülke ilişkilerinde temel motor ise ekonomik ilişkilerdir. DTİK, JCI, BBC ve MUSİAD SA gibi ekonomik araçlar ile ekonomik ve ticari ilişkiler çeşitlendirilerek kuvvetlendirilmiştir. Askeri ilişkilerdeki teknoloji yoğunluklu savunma sanayi transferleri, ikili ilişkilere olumlu katkı sağlamaktadır. Denel, Armscor ve Aselsan gibi stratejik teknik kurumlar aracılığıyla bu ilişkiler geliştirilmektedir.

Kültürel ilişkilerde ise özellikle 15 Temmuz Darbe Girişimi sonrası Türkiye'nin Güney Afrika'ya yönelik saha çalışmaları artmıştır. Kültür ve sanat alanında Yunus Emre Enstitüsü, teknik yardım ve kalkınma yardımları alanında TİKA, eğitim alanında Türkiye Maarif Vakfı, insani yardım çalışmaları ile Kızılay ve Yeşilay'ın çalışmalarının yanı sıra Güney Afrikalı ve Türk sivil toplum örgütlerinin çalışmaları iki ülke arasındaki kültürel ilişkilere önemli katkı sağlamaktadır. Ekonomi merkezli ilişkilere gelince, bu ilişkiler siyasi ve askeri ilişkiler çerçevesinde yapılandırılarak kültürel ilişkilerle de çeşitlendirilmiş ve sonuçta iki ülke arasında sürdürülebilir ekonomik ilişkiler geliştirilmeye çalışılmıştır.

Uluslararası platformlarda ise başta BM olmak üzere, iki ülkenin de savunduğu “dünya beşten büyüktür” söylemi, Filistin konusunda ortaya konan ikili dayanışmasının yanı sıra G-20 gibi küresel ekonomi yönetiminde aktif roller üstlenilmesi, her iki ülkenin de uluslararası ortak çalışmalar yürütülmesine dair potansiyellerini ortaya koymaktadır. Ayrıca Afrika Birliği’nde Güney Afrika’nın siyasal ağırlığı, 2020 Dönem Başkanlığı’nı üslenmesi, Türkiye’nin Afrika Birliği’nde kıta dışı stratejik ortak olarak yer alması ve NEPAD gibi bir projeye olumlu yaklaşması iki ülkenin çok taraflı işbirliği yürütme potansiyelini ortaya koymuştur. Diğer taraftan bölgesel ve kıtasal boyuttaki diğer örgütler de her iki ülke için de uluslararası potansiyel işbirliği fırsatlarını sunmaktadır. Güney Afrika’nın önderliğinde SADC, SACU ve IORA gibi bölgesel örgütler birçok ekonomik potansiyel sunarken; Türkiye’nin ağırlığının olduğu KEİB, D8, İİT ve Türk Dünyası gibi bölgesel uluslararası örgütler de iki ülkeye geniş imkanlar sunma potansiyeli taşımaktadır.

Güney Afrika, Türkiye aracılığıyla Karadeniz havzasına, Balkanlara, Kafkasya’ya, Orta Asya’ya ve Akdeniz havzasına ulaşabilme imkânlarına sahiptir. Türkiye ise Güney Afrika aracılığıyla SACU ve SADC ülkelerinin yanı sıra Hint Okyanusu İşbirliği (IORA) bağlantısı aracılığıyla bu örgütlerin siyasi ve ticari potansiyellerinden yararlanma imkânına sahip olabilir. Ayrıca her iki ülke de güney-güney diyalogunun yanı sıra gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki kuzey-güney işbirliği gibi yeni küresel ve bölgesel işbirlikleri geliştirebilir ve uluslararası platformları çeşitlendirebilir.

APARTHEID SONRASI GÜNEY AFRIKA CUMHURİYETİ DIŞ POLİTİKASINDA GÜNEY AFRIKA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

KAYNAKÇA

"Allah'ın Akıllısı Bir Biz miyiz?", *Milliyet*, 08.07.1986.

"Demirel: Tahrik Var", *Milliyet*, 14.06.1992.

"Düşük Profilli Ziyaret", *Cumhuriyet*, 02.03.2005.

"G.Afrika ile Buzlar Eridi", *Cumhuriyet*, 09.03.2005.

"International Relations, About Us", *South African Government*, <https://www.gov.za/about-sa/international-relations>, (Erişim Tarihi: 13.03.2020).

"İrkçı Buğdayı ile Terbiye", *Cumhuriyet*, 26.09.1989.

"İrkçı G.Afrika'dan Ticari Baskı", *Cumhuriyet*, 23.03.1988.

"İsrail Bölge İçin Tehdit", *Cumhuriyet*, 06.10.2011.

"Media Statement, South Africa Concern over the Situation in the Republic of Turkey", *DIRCO*, <http://www.dirco.gov.za/docs/2016/turk0718.htm>, (Erişim Tarihi: 12.12.2019).

"Notes Following Briefing by Deputy Minister Aziz Pahad Regarding Incoming Official Visit by Turkish Prime Minister Recep Tayyip Erdogan, UnionBuildings", *Official Visit*, [Phttp://www.dirco.gov.za/docs/speeches/2005/paha0302.htm](http://www.dirco.gov.za/docs/speeches/2005/paha0302.htm), (Erişim Tarihi: 24.01.2020).

"Press Release, Deputy President Motlan the Tounder Take Working Visitto Turkey", *DIRCO*, <http://www.dirco.gov.za/docs/2012/turk0605.html>, (Erişim Tarihi: 12.12.2019).

ATLI, Cengiz, "Kore Savaşı ve Kore Savaşına İgdir'dan Katılanlar", *Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 2014, s. 427-444.

BARBER, James-John Barratt, *South Africa's Foreign Policy: The Search for Status and Security, 1945-1988*, Cambridge University Press, New York 1990.

BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

BEREKET, Mithat, "Özgürlük Savaşçısı Interview with Nelson Mandela", 32. Gün, <https://www.ambproduction.com/>, (Erişim Tarihi: 03.03.2020).

CLARK, Nancy L.-William H. Worger, *South Africa: The Rise and Fall of Apartheid*, Routhledge, London-New York 2013

Cumhuriyet, 07.07.1974.

ÇOLAK, Ecenur, "Güney Afrika'nın Ankara Büyükelçisi: Türk Halkına Minnettariız", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/buyukelcilerin-gozunden-turkiye/guney-afrikanin-ankara-buyukelcisi-malefane-turk-halkina-minnettariiz/806435>, (Erişim Tarihi: 12.12.2019).

GENÇOĞLU, Halim, "Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı-Güney Afrika İlişkileri ve Suikaste Kurban Giden Osmanlı Konsolosu Mehmet Remzi Bey", *Yedikıta*, 97, 2016.

GENÇOĞLU, Halim, "Osmanlı Yahudileri'nin Güney Afrika Serüveni ve Haim Galanti Efendi", *Tezkire*, 59, 2017, s.131-153.

GENÇOĞLU, Halim, "The Significance of Turkish Archives for South African Historiography", *Bulletin of the National Library of South Africa*, 73(1), 2019, s. 6-14.

GENÇOĞLU, Halim, "The First Muslim Politician of South Africa Ahmet Atallah Bey 1865-1903", *New Contree*, 69, 2014, s. 93-119.

HOSKEN, Graeme, "Bid to Sell Rooivalk Copter to Turkey", *South Africa*, <https://www.iol.co.za/news/south-africa/bid-to-sell-rooivalk-copter-to-turkey-279928>, (Erişim Tarihi: 04.04.2020).

KAHRAMAN, Gökhan, *South Africa-Turkey Relations in the Context of Post-Apartheid South African Foreign Policy (1994-2019)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara 2020.

APARTHEID SONRASI GÜNEY AFRIKA CUMHURİYETİ DIŞ POLİTİKASINDA GÜNEY AFRIKA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

MASTERS, Lesley v.d., "Chris 'Principles and Practice: South Africa's Foreign Policy after Two Decades", Lesley Siphamandl v.d., der., *South African Foreign Policy Review*, 2, Africa Institute of South Africa, 2020.

Milliyet, 11.08.1997.

NASSON, Bill "The Union of South Africa, A Greater South Africa, and Turkey in the Great War", Halil Çetin-Lokman Erdemir, der., *Savaş Tarihi Araştırmaları Uluslararası Kongresi: 100. Yılında 1. Dünya Savaşı ve Mirası, Bildiriler*, Çanakkale Valiliği Yayınları, Çanakkale 2018, s. 43-50.

NIEUWKERK, Anthoni Van, "South Africa's Post-Apartheid Foreign Policy Decision-Making on African Crises", University of the Witwatersrand, Faculty of Commerce, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Johannesburg 2020.

ORAKÇI, Serhat, *A Historical Analysis of the Emerging Links Between the Ottoman Empire and South Africa between 1861-1923*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), University of Johannesburg, Johannesburg 2008.

ÖZKAN, Mehmet, "What Drives Turkey's Involvement in Africa?", *Review of African Political Economy*, 37, 2008, s. 533-540.

ÖZKAN, Mehmet-Birol Akgün, "Turkey's Opening to Africa", *The Journal of Modern African Studies*, 48(4), 2010 s., 525-546.

SMITH, Steve v.d., "Introduction", Steve Smith, eds., *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*, Oxford University Press, Oxford 2012.

SPENCE, J. E., *Republic under Pressure: A Study of South African Foreign Policy*, Oxford University Press, London 1965.

UÇAR, Ahmet, *Unutulmayan Miras: Güney Afrika'da Osmanlılar*, Çamlıca Basımevi, İstanbul 2008.

UYS, D. S., *Cinderella to Princes: The Story of Mohair in South Africa 1838 to 1988*, Porth Elizabeth 1998.

BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

WHEELER, Tom, "Turkey and South Africa: The Development of Relations 1860-2005", SAIIA Report No 47, *South African Institute of International Affairs*, Johannesburg 2008, s. 1-81.

WYK, Jo-Ansievan, "Reflections on South Africa's Post-Apartheid Foreign Policy and Preliminary Comments on Future Foreign Policy", Chrisand Wyk Landsberg-Jo-Ansie Van, der., *South African Foreign Policy Review*, 1, Africa Institute of South Africa, 2012.

YILMAZ, Ömer "German's Kurdish and PKK Policy: Balance and Strategy", *Insight Turkey*, 18(1), 2016, s. 97-120.

Mustafa Sıtkı BİLGİN
Gökhan KARAMAN

APARTHEID SONRASI GÜNEY AFRIKA CUMHURİYETİ DIŞ POLİTİKASINDA GÜNEY AFRIKA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

STRUCTURED ABSTRACT

South Africa-Turkey relations a rarely studied subject in the literature and has been witnessed an uneven periods in the course of history. The roots of these relationships could be back to the second half of the 19th century. Diplomatic relations were established between the two countries after the collapse of Apartheid regime. Despite the establishment of official relations, relationship of the two countries have not reach the desired level. In this article the development of relations between the two countries during post-Apartheid era and the nature of South African foreign policy have been searched and analyzed. The analyses will be made in the context of foreign policy analysis. In this study, two main arguments are put forward: first, the nature and process of South Africa-Turkey relations are discussed in the framework of three distinctive periods. These are: Colonial period, South African Union period, Apartheid and later periods. Second, South Africa-Turkey relations are examined from the point of content that is in terms of factors that affected South Africa-Turkey relations since the 1990s.

These factors can be mentioned as: the contrast views revealed around the framework of Atatürk Peace Prize, arms embargoes and the Kurdish issue all they have contributed to strained relations between the two countries. However, Turkey's constant diplomatic and political effort created opportunities for the development of relations between Turkey and South Africa. The fact that both countries have the characteristics of being fledging countries in their respective geographies in with respect to the geopolitical and geostrategic, economic, military and cultural areas. Additionally the both countries have similar potentials in international platforms made the cooperation process easy for them. In short, the present study has attempted to outline the possibilities of cooperation in bilateral and multilateral platforms by demonstrating the complementary potentiality of the both countries between each other.

Moreover this study has dealt with the foreign policy of South African Republic from the points of foreign policy analysis in order to describe the importance of the relations between South Africa and Turkey foreign policy analyses are to be made in accordance with the foreign policy analysis levels. According to many researchers, analysis levels are categorized as individual, state and system levels. Some researchers also include the level of comparative foreign policy analysis in this classification. The level of individual analysis generally focuses on leader sand decisionmakers, by trying to explain foreign policy and to understand the personalities of leader sand decision makers and it also involves about how they perceive the world. The analysis at the state level examines how the internal factors of the state affect its political behavior to wards the outside world. While in the system-level analysis, it examines the relations between states with in the framework of the international environment. As for the level of comparative foreign policy analysis, at least two states are compared in order to discover the similarities and differences with regard to the formulation of their foreign policies. Thus, foreign policy analysis levels can be used either by one level or more than one level of analyses. In the present study, it analyzes the topic both at individual and state level to describe better South African-Turkey relations in general and the development of of South African policy towards Turkey in particular.